

Acces egal la justiție în jurisprudența privind violența împotriva femeilor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Acces egal la justiție în jurisprudența privind violența împotriva femeilor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Consiliul Europei

Toate solicitările privind reproducerea sau traducerea integrală sau parțială a prezentului document trebuie să fie adresate Direcției pentru Comunicații (F-67075 Strasbourg Cedex sau publishing@coe.int). Orice altă corespondență privind prezentul document trebuie să fie adresată Direcției Generale a Drepturilor Omului și a Statului de Drept.

Foto copertă și aranjare în pagină:
Departamentul Producție Documente și
Publicații (SPDP), Consiliul Europei

Foto copertă: Shutterstock
© Consiliul Europei, septembrie 2015
Tipărit la Consiliul Europei

Raport elaborat de Divizia Cercetare, care nu angajează răspunderea Curții. Acesta acoperă jurisprudența Curții (cauze soluționate și pendinte) până în iunie 2015.

Acest raport poate fi descărcat de pe www.echr.coe.int Case-law - Case-law analysis - Case-law research reports (Jurisprudență - Analiză jurisprudență - Rapoarte de studiu jurisprudență).

Cuprins

INTRODUCERE	5
I. MĂSURI OPERATIVE DE PROTECȚIE	8
II. ACCES LA CĂILE DE ATAC	16
III. NATURA CĂII DE ATAC	19
IV. PRINCIPIUL NEDISCRIMINĂRII	20
V. O ANCHETĂ AMĂNUNȚITĂ ȘI EFICIENTĂ	24
VI. PROMPTITUDINE	30
VII. RESPECTAREA INTEGRITĂȚII PERSONALE A RECLAMANTULUI	32
CONCLUZIE	35
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	37

Introducere¹

1. Violența împotriva femeilor reprezintă una din cele mai pronunțate expresii ale raporturilor inegale de putere dintre femei și bărbați, constituind atât o încălcare a drepturilor omului, cât și un obstacol major pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați.² Violența îndreptată împotriva femeilor pentru că sunt femei este parte integrantă dintr-o structură socială caracterizată printr-o prejudecată de gen, care își pune victimele într-o situație extrem de vulnerabilă. Impunitatea larg răspândită și răspunsurile inadecvate ale statului la astfel de comportamente violente - de multe ori bazate pe stereotipuri patriarhale privind rolurile de gen - creează situații în care multe dintre femeile care sunt victime ale violenței rămân neprotejate și nu au acces la justiție.³

2. Această contribuție explorează jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare Curtea) cu privire la violența împotriva femeilor în vederea identificării obstacolelor cu care se confruntă victimele violului, ale violenței domestice sau al altor rele tratamente, în eforturile lor de a căuta protecție și justiție în cadrul sistemelor naționale respective ale statelor membre ale Consiliului Europei. Aceste obstacole împiedică accesul nediscriminatoriu și efectiv la justiție, care este esențial în vederea capacității femeilor victime ale violenței pentru a preveni consecințele individuale ale traumatizării, sentimentele de neputință și victimizare secundară, precum și pentru a descuraja infractorii și a încuraja societatea în ansamblu, inclusiv autoritățile de aplicare a legii să renunțe la atitudinile arhaice considerate drept acțiuni de reprimare a femeilor.

¹ Autorul dorește să își exprime recunoștința față de judecătoarea Helen Keller pentru ajutorul său de neprețuit în elaborarea acestui raport.

² *Strategia Consiliului Europei* privind egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2014-2017, Strasbourg 2014, at, p. 5.

³ *Consiliul Europei*, Fișă informativă: Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), at, p. 1.

3. Principala prevedere cu privire la nediscriminare din cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare Convenția) proclamă la articolul 14 faptul că *„exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire pe niciun criteriu”*, inclusiv pe criterii de sex.⁴ Deși se poate presupune că violența împotriva femeilor reprezintă un domeniu care poate fi abordat, așa cum este logic, din perspectiva discriminării de gen, articolul 14 a jucat numai un rol marginal în cauzele respective introduse la Curte. Acest lucru se explică parțial prin alegerea reclamantului de a nu pune problema inegalității sau prin incapacitatea acestuia de a invoca acest aspect într-un mod justificat. În general, cauzele de succes inițiate în temeiul articolului 14 implică situații de discriminare directă și este mai dificil pentru reclamant să susțină discriminarea indirectă, lucru care este însă necesar în contextul violenței împotriva femeilor.⁵ Dat fiind ordinea obișnuită în care Curtea examinează o cerere, aceasta decide de obicei în continuare că nu se poate formula o acțiune separată în baza articolului 14 din Convenție după ce pretenția respectivă a fost tratată pe larg în baza altor articole de fond din Convenție. În plus, unii comentatori acuză faptul că testul rigid⁶ aplicat de Curte în cursul examinării unei pretenții în temeiul articolului 14 nu este adecvat pentru cauzele de discriminare pe criterii de sex.⁷

4. În locul invocării articolului 14 din Convenție, marea majoritate a cauzelor legate de violența împotriva femeilor care indică existența unor probleme în privința accesului la justiție fac referire la obligațiile pozitive și procedurale în temeiul articolului 2 (dreptul la viață), al articolului 3 (interzicerea torturii), al articolului 4 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate) și al articolului 8 (dreptul la respectare vieții private și de familie) din Convenție.⁸

⁴ O interdicție de sine stătătoare a discriminării este cuprinsă în articolul 1 din Protocolul 12, care stipulează că *„exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare”*. Totuși, Protocolul 12 se aplică numai pentru cele 18 state membre ale Consiliului Europei care l-au ratificat până în prezent. Astfel, Protocolul a fost aplicat de către Curte doar în câteva cazuri. Consultați, de exemplu, *Zornic c. Bosniei și Herțegovinei*, nr. 3681/06, 15 iulie 2014 și *Sejdic și Finci c. Bosniei și Herțegovinei [GC]*, nr. 27996/06 și 34836/06, CEDO 2009.

⁵ *R.J.A. McQuigg*, *International Human Rights Law and Domestic Violence* (Dreptul internațional al drepturilor omului și violența domestică), Routledge 2013, at, p. 51.

⁶ Articolul 14 nu poate fi invocat în mod independent, ci numai în corelație cu alte drepturi prevăzute prin Convenție atunci când faptele în cauză intră în sfera de aplicare a drepturilor respective. Conform jurisprudenței consacrate a Curții, articolul 14 interzice tratarea diferențiată a persoanelor aflate în situații similare și tratamentul egal aplicat persoanelor aflate în situații semnificativ diferite, cu excepția cazului în care există o justificare rezonabilă și obiectivă pentru aplicarea unui astfel de tratament.

⁷ Consultați, de ex., *I. Radacic*, *Gender Equality Jurisprudence of the European Court of Human Rights* (Jurisprudența în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați a Curții Europene a Drepturilor Omului), (2008) 19 EJIL 841, 850, care susține aplicarea „metodei dezavantajului” care pornește de la recunoașterea egalității de șanse între femei și bărbați și a discriminării față de femei, nu de la premisa irelevanței diferențelor dintre sexe. O astfel de abordare ar impune Curții să acorde o atenție sporită contextului politic și relațiilor de putere dintre sexe.

⁸ Dezvoltarea în special a obligațiilor procedurale rezultate în temeiul acestor articole are drept consecință faptul că articolele 6 (dreptul la un proces echitabil) și 13 (dreptul la un remediu efectiv) ca drepturi procedurale tradiționale sunt foarte rar invocate și/sau examinate de Curte cu privire la pretențiile formulate de victimele violenței.

Totuși, pe baza raționamentului Curții emis în temeiul acestor articole, se pot invoca, de asemenea, aspecte privind egalitatea de șanse între femei și bărbați. Acest lucru este posibil având în vedere specificitatea violenței din perspectiva genului, caracterul sexual al acesteia sau răspunsul autorităților la relele tratamente care implică o prejudecată de gen, toți aceștia fiind factori care demonstrează dominarea femeilor de către bărbați. Având în vedere obiectivul acestei intervenții asupra accesului la justiție, jurisprudența prezentată mai jos a fost aleasă și va fi analizată numai din această perspectivă.

I. Măsuri operative de protecție

1. În contextul violenței împotriva femeilor, accesul la justiție nu este limitat la considerații, din perspectiva ex post, privind modul în care victima urmează să fie compensată pentru relele tratamente suferite. Atunci când, spre exemplu, se aduce un incident de violență domestică la cunoștința autorităților naționale, aceste informații atrag după sine obligația introducerii de măsuri de protecție adecvate pentru prevenirea apariției unor prejudicii suplimentare. Existența unor obligații pozitive pentru părțile contractante de a proteja drepturile asigurate prin Convenție prin apărarea drepturilor cetățenilor de actele altor persoane a fost deja recunoscută în cauza *X și Y c. Olandei*⁹ din 1985 privind violarea unei fete cu handicap mental de 16 ani aflată într-un centru de îngrijire a copiilor cu handicap mintal. Cauza *Kontrod c. Slovaciei*¹⁰, prima cauză de violență domestică judecată de Curte pe fond, a oferit oportunitatea tratării mai detaliate a unei astfel de obligații pozitive de introducere a unei serii de măsuri pozitive ex ante.¹¹ Reclamanta a depus o plângere penală împotriva soțului ei la poliția locală, acuzându-l că a agresat-o și a bătut-o cu un cablu electric cu o zi înainte. Aceasta a depus un raport medical întocmit de un specialist în traume care indică faptul că vătămrile suferite o împiedică să muncească o perioadă de până la șapte zile. Reclamanta a mai declarat de asemenea că are un lung istoric de abuz fizic și psihologic din partea soțului. După două săptămâni, reclamanta și soțul acesteia au încercat să retragă plângerea penală a reclamantei de la poliție. Un ofițer de poliție le-a recomandat, pentru a evita urmărirea penală, să facă rost de un raport medical care să indice că, după respectivul incident raportat, reclamanta nu a fost în incapacitate de muncă pentru mai mult de șase zile. Reclamanta a făcut rost de un astfel de raport și ofițerul responsabil de caz a decis că, având în vedere că respectiva cauză urma să fie examinată în contextul Legii privind infracțiunile minore, nu vor mai fi luate alte măsuri în cauză. În următoarele săptămâni, mai multe sesizări inițiate de reclamantă au fost înaintate la serviciul de urgență al poliției locale, acestea indicând că soțul reclamantei se afla în posesia unei puști cu care amenința să se sinucidă și să omoare și copiii. Poliția a trimis o patrulă în vizită la locația respectivă, însă a constatat că soțul reclamantei părăsise incinta înainte de venirea lor. În ziua următoare, soțul reclamantei i-a împușcat pe cei doi copii ai săi și apoi s-a sinucis.

⁹ *X și Y c. Olandei*, 26 martie 1985, § 23, seria A nr. 91.

¹⁰ *Kontrovd c. Slovaciei*, nr. 7510/04, 31 mai 2007.

¹¹ Înainte de cauza *Kontrova*, a exista o singură hotărâre de admisibilitate a Curții într-o cauză privind violența domestică, și anume cauza *Myszk c. Poloniei*, nr. 7510/04, 24 septembrie 2007.

2. Reclamanta s-a plâns în fața Curții că statul nu a protejat viața celor doi copii ai săi și a pretins că s-a produs o încălcare a articolului 2 din Convenție. Având în vedere dificultățile legate de controlul societăților moderne, imprevizibilitatea comportamentului uman și alegerile operative care trebuie făcute sub aspectul priorităților și al resurselor existente, Curtea a reiterat domeniul de aplicare al obligației pozitive a autorităților de a lua măsuri operative preventive pentru a proteja persoanele a căror viață este în pericol ca urmare a faptelor penale săvârșite de o altă persoană, obligație care trebuie interpretată într-un mod care să nu impună o sarcină imposibilă sau disproporționată asupra autorităților.¹² Nu toate sesizările privind punerea în pericol a vieții presupun îndeplinirea de către autorități a solicitării Convenției de a lua măsuri operative pentru a preveni materializarea riscului respectiv. Pentru a exista o obligație pozitivă, trebuie să se constate că autoritățile „au avut cunoștință sau ar fi trebuit să aibă cunoștință” la momentul respectiv de existența unui „risc real și imediat” care pune în pericol viața unei persoane identificate, ca urmare a faptelor penale săvârșite de o terță parte și că acestea nu au luat măsurile necesare în limitele competențelor lor, care ar fi trebuit luate, din considerente rezonabile, pentru a se evita apariția riscului respectiv.¹³ O dificultate care apare în acest context este faptul că violența domestică se produce în spatele ușilor închise, fiind o infracțiune „nevăzută” ale cărei victime sunt de multe ori prea speriate sau prea rușinate să raporteze abuzul.¹⁴

3. Curtea a constatat că una din îndatoririle principale ale poliției este aceea de a contribui la protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, cum este dreptul la viață și la sănătate. Situația din familia reclamantei era cunoscută în secția locală de poliție în urma diferitelor comunicări cu aceasta și cu rudele sale, care au avut loc în săptămânile anterioare ultimei fapte comise de soțul reclamantei. Pentru a reacționa în situația reclamantei, poliția avea o serie întreagă de obligații specifice la dispoziție.¹⁵ Totuși, așa cum s-a constatat de către instanțele interne, poliția nu a reușit să asigure îndeplinirea acestor obligații. Dimpotrivă, unul dintre ofițerii implicați a ajutat-o pe reclamantă și pe soțul acesteia să își modifice plângerea penală, astfel încât fapta respectivă să poată fi tratată drept o infracțiune minoră care nu mai presupune alte măsuri. Consecința directă a acestor omisiuni a fost decesul copiilor reclamantei cu încălcarea articolului 2 al Convenției.¹⁶ Abuzul suferit de reclamantă nu a fost abordat în mod direct.

¹² Această abordare a fost elaborată de Curte în cauza *Osman c. Regatului Unit*, 28 octombrie 1998, § 115, *Recueil des arrêts et décisions 1998VIII*.

¹³ *Cauza Kontrova*, citată mai sus, § 50.

¹⁴ *R.J.A. McQuigg*, What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence (Care este potențialul Convenției Consiliului Europei privind violența împotriva femeilor în ceea ce privește violența domestică) (2012) 16 IJHR 947, 957.

¹⁵ Acțiunile au inclus, printre altele, acceptarea și înregistrarea oficială a plângerii penale a reclamantei; lansarea unei anchete penale și imediat începerea urmăririi penale împotriva soțului reclamantei; păstrarea unei evidențe adecvate a apelurilor de urgență și informarea schimbului următor cu privire la această situație; luarea de măsuri cu privire la afirmația potrivit căreia soțul reclamantei se află în posesia unei puști și a făcut amenințări cu aceasta.

¹⁶ *Cauza Kontrova*, citată mai sus, § 51-55.

4. Cauza *Kontrova* ilustrează foarte bine vulnerabilitatea femeilor care sunt victime ale violenței domestice. Când raportarea unor cazuri grave de violență domestică nu duce la luarea de măsuri adecvate, ajutorul poate veni prea târziu. Deși această cauză nu a fost inițiată în temeiul articolului 14 din Convenție, ea ridică probleme legate de egalitate în ceea ce privește accesul la justiție. Acest lucru include, de exemplu, faptul că un presupus caz de violență domestică dintr-o serie de incidente cunoscute de rele tratamente a fost tratat ca o infracțiune minoră, deși importanța acestuia a fost redusă la solicitarea făptuitorului însuși.

5. Cauzele de violență domestică care presupun solicitarea luării de către autoritățile interne a unor măsuri de protecție sunt de asemenea introduse la Curtea în mod obișnuit sub aspectul încălcării dreptului victimei la respectarea vieții private și de familie în temeiul articolului 8 din Convenție. În cauza *Bevacqua și S. c. Bulgariei*¹⁷, de exemplu, reclamantii au pretins că autoritățile bulgare nu au asigurat respectarea vieții lor private și de familie în ceea ce privește protejarea primei reclamante împotriva comportamentului violent al fostului ei soț, precum și durata excesivă a procedurilor de stabilire a custodiei în ceea ce privește cel de-al doilea reclamant, fiul minor al primei reclamante. Curtea a susținut că s-a produs o încălcare a articolului 8 din Convenție, având în vedere efectele cumulative ale omiterii de către instanțele interne de a adopta fără întârziere măsuri intermediare privind custodia într-o situație care a avut un impact negativ asupra reclamantilor și, mai ales, asupra stării de bine a celui de-al doilea reclamant, precum și lipsa unor măsuri suficiente din partea autorităților în aceeași perioadă, ca reacție la comportamentul fostului soț al primei reclamante. În opinia Curții, acest lucru se traduce prin lipsa de asistare a reclamantilor, contrar obligațiilor pozitive ale statului în temeiul articolului 8 de a asigura respectarea dreptului la viață privată și de familie. Curtea a subliniat în special că tratarea disputei ca o „chestiune privată” este incompatibilă cu obligația autorităților de a proteja viața de familie a reclamantilor.¹⁸ Cauza *Bevacqua și S* demonstrează cum regulile procedurale rigide pot împiedica accesul victimelor violenței domestice la justiție.¹⁹ În schimb, autoritățile naționale ar trebui să dispună de mijloacele necesare pentru a acționa cu flexibilitate și în regim de maximă urgență, dacă se impune acest lucru. Această cauză este, de asemenea, semnificativă întrucât Curtea a susținut, pentru prima dată, că s-a produs o încălcare a articolului 8 din Convenție sub aspectul abuzului efectiv suferit ca urmare a violenței domestice.

6. În cauza *Opuz c. Turciei*²⁰, Curtea a tratat, în temeiul articolului 2 din Convenție, problema dacă autoritățile nu au inițiat în mod justificat procedura de urmărire penală

¹⁷ *Bevacqua și S. c. Bulgariei*, nr. 71127/01, 12 iunie 2008.

¹⁸ *Ibid.* §§ 83-84.

¹⁹ *Vezi, de asemenea cauza E.S. și alții c. Slovaciei*, nr. 8227/04, § 43, 15 septembrie 2009, în care reclamanta nu se afla în poziția de a solicita separarea proprietăților comune deținute în devălmășie cu soțul său care o abuza, până la pronunțarea definitivă a divorțului. În același timp, situația de proprietate comună în devălmășie interzicea autorităților interne să emită o dispoziție intermediară prin care soțul reclamantei să fie obligat să se mute din locuința comună.

²⁰ Cauza *Opuz c. Turciei*, nr. 33401/02, CEDO 2009.

împotriva soțului violent după retragerea plângerilor de către victime. Mama reclamantei a fost împușcată și ucisă de către soțul acesteia atunci când a încercat să ajute reclamanta să fugă de la domiciliul conjugal. În anii anteriori acestui eveniment, soțul o supusese atât pe reclamantă, cât și pe mama acesteia unei serii de atacuri violente, unele dintre acestea culminând cu vătămări corporale pe care medicii le-au adeverit ca punând în pericol viața. Incidentele și teama femeilor pentru viața lor au fost aduse în mod repetat la cunoștința autorităților. Deși împotriva soțului a fost lansată procedura de urmărire penală pentru o serie de infracțiuni, inclusiv amenințări cu moartea, atac grav și tentativă de crimă, în cel puțin două situații, aceasta a încetat după ce femeile și-au retras plângerile, fiind supuse probabil unor presiuni din partea soțului reclamantei. În pofida gravității vătămarilor, soțul a fost condamnat doar pentru două incidente, pentru care a primit sentințe ușoare. Pentru împușcarea mortală a mamei reclamantei, faptă despre care soțul a pretins că a fost săvârșită pentru a-și apăra onoarea, acesta a fost găsit vinovat de crimă și condamnat la închisoare pe viață. Totuși, acesta a fost eliberat până la soluționarea recursului și și-a reînnoit amenințările la adresa reclamantei, care a solicitat protecția autorităților. S-au luat măsuri de protecție a reclamantei abia după șapte luni, în urma unei solicitări de informații din partea Curții.

7. Curtea a constatat existența în celelalte state membre ale Consiliului Europei a unor practici care demonstrează că, cu cât este mai gravă o infracțiune sau cu cât este mai mare riscul apariției altor infracțiuni, cu atât este mai probabil ca organele de urmărire penală să acționeze în interesul public, chiar dacă victima și-a retras plângerea. Diferiți factori urmau să fie luați în considerare în deciderea cu privire la pornirea urmăririi penale. Aceștia privesc infracțiunea săvârșită (gravitatea acesteia, natura vătămarilor victimei, folosirea unei arme, planificarea faptei), infractorul (cazierul acestuia, riscul de recidivă, orice antecedente de violență), victima și eventuale victime (orice risc pentru sănătatea și siguranța acestora, orice efecte asupra copiilor, alte amenințări făcute ulterior atacului) și relația dintre infractor și victimă (istoric și situație actuală, precum și efectele începerii urmăririi penale împotriva dorinței victimei). În cauza Opuz, în ciuda episoadelor violente și folosirii de arme letale, autoritățile au dispus în mod repetat încetarea urmăririi penale împotriva soțului pentru a evita amestecul în ceea ce acestea au considerat că este o „*chestiune de familie*” și nu au părut să fi analizat motivele care au stat la baza retragerii plângerilor, în ciuda faptului că au luat cunoștință despre amenințările cu moartea. Curtea a observat că autoritățile nu au evaluat amenințarea iminentă prezentată de soț pentru viața mamei. În cauzele de violență domestică, drepturile făptuitorului nu pot înlocui dreptul victimelor la viață și la integritate mentală și fizică. În sfârșit, Curtea a precizat că autoritățile ar fi putut dispune măsuri de protecție în baza legislației relevante sau ar fi putut emite un ordin de interdicție care să impună o restricție soțului de a contacta, a comunica sau de a se apropia de mama reclamantei ori de a intra în anumite zone stabilite. Sistemul de justiție penală, așa cum a fost acesta aplicat în cauza reclamantei, nu a avut un efect adecvat de descurajare. După ce situația a fost adusă la cunoștința autorităților, acestea nu aveau dreptul să se bazeze pe atitudinea victimelor pentru a-și justifica omisiunea de a lua măsuri adecvate de prevenire a materializării amenințărilor făcute la adresa integrității fizice a victimelor. În concluzie,

acestea nu au dat dovadă de diligența cuvenită și, prin urmare, au omis să își îndeplinească obligațiile pozitive de protejare a dreptului la viață al mamei reclamante în temeiul articolului 2 din Convenție.²¹

8. În temeiul articolului 3 din Convenție, Curtea a considerat reacția autorităților la faptele soțului ca fiind în mod vădit inadecvată având în vedere gravitatea infracțiunilor săvârșite de acesta. Hotărârile judecătorești nu au avut niciun efect preventiv sau de intimidare apreciabil, dezvăluind chiar un anumit grad de toleranță în ceea ce privește caracterul moderat al sentințelor pronunțate împotriva soțului.²² Mai mult, abia în 1998 legislația turcă a început să prevadă măsuri administrative și polițienești specifice pentru asigurarea protecției împotriva violenței domestice și, chiar și atunci, măsurile și sancțiunile disponibile nu au fost aplicate efectiv în cazul reclamantei. În sfârșit, faptul că actele de violență împotriva reclamantei nu au luat sfârșit și că autoritățile au continuat să nu ia nicio măsură a constituit un subiect de maximă preocupare. În pofida solicitării de ajutor de către reclamantă, nu a fost întreprinsă nicio măsură până când Curtea nu a cerut guvernului să furnizeze informații cu privire la măsurile de protecție luate. Autoritățile nu au luat măsuri de protecție care să aibă un puternic efect de descurajare a acțiunilor de încălcare gravă a integrității personale a reclamantei de către fostul soț al acesteia, acestea nerespectându-și astfel obligațiile pozitive în baza articolului 3 din Convenție.²³

9. Îndatorirea statului de a lua măsuri preventive în limite rezonabile în cazurile de violență domestică, chiar dacă amenințările făcute de către presupusul infractor nu s-au materializat încă în fapte concrete de violență fizică, a fost stabilită în cauza *Hajduova c. Slovaciei*²⁴. Fostul soț al reclamantei a agresat-o verbal și fizic în public. Deși reclamanta a suferit doar răni minore, temându-se pentru viața și siguranța sa, aceasta s-a mutat împreună cu copiii de la domiciliul conjugal în incinta unei organizații neguvernamentale. O săptămână mai târziu, fostul soț al reclamantei a amenințat-o în mod repetat cu moartea. A fost pornită urmărirea penală împotriva sa și acesta a fost plasat în arest preventiv. În cursul procedurii, martori experți au constatat că acesta suferă de o gravă tulburare de personalitate. Ulterior, a fost condamnat de către un tribunal districtual și s-a dispus spitalizarea acestuia în vederea urmăririi unui tratament psihiatric. Cu toate acestea, el nu a fost supus niciunui tratament în spitalul unde a fost transferat, fiind în schimb externat o săptămână mai târziu. După externarea sa, soțul reclamantei i-a amenințat în mod repetat cu moartea pe reclamantă și pe avocatul acesteia. A fost arestat din nou și ulterior, tribunalul districtual a aranjat ca acesta să beneficieze de tratamentul psihiatric dispus conform hotărârii sale anterioare.

²¹ *Ibid.* §§ 138-149. Cf. Raport explicativ la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, at, par. (58), care face trimitere la cauza *Opuz*.

²² Acesta a primit o pedeapsă scurtă cu închisoarea, care a fost apoi înlocuită cu o amendă pentru că a încercat să le calce pe cele două femei cu mașina și o amendă mică, plătită în rate, pentru că a înjunghiat-o pe reclamantă de șapte ori.

²³ *Cauza Opuz*, citată mai sus, § 166-176.

²⁴ *Hajduova c. Slovaciei*, nr. 2660/03, 30 noiembrie 2010.

10. Curtea a observat, în primul rând, că aplicarea instantanee se distinge de cauze precum *Kontrovd* și *Opuz*, în care violența domestică a dus la deces. Totuși, având în vedere antecedentele de violență fizică și comportament amenințător al soțului reclamantei față de aceasta, orice amenințări făcute de acesta puteau genera temeri fondate pentru reclamantă în sensul că aceste amenințări ar putea fi puse în practică. Potrivit Curții, acest fapt era suficient pentru a afecta integritatea psihologică și binele reclamantei, astfel încât să se determine o evaluare a respectării de către stat a obligațiilor sale pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție. În opinia Curții, ca urmare a inactivității autorităților interne și a omisiunii acestora de a se asigura că soțul reclamantei este reținut în mod adecvat în vederea urmăririi tratamentului psihiatric, acesta a putut continua să o amenințe pe reclamantă și pe avocatul său. În plus, poliția s-a gândit să intervină numai după ce reclamanta și avocatul ei au depus noi plângeri penale. Curtea a reamintit că autoritățile interne aveau obligația de a lua măsuri preventive în limite rezonabile în cazul în care „*au avut cunoștință sau ar fi trebuit să aibă cunoștință la momentul respectiv de existența unui risc real și imediat*”.²⁵ Condamnarea acestuia pentru acte de violență săvârșite împotriva reclamantei, antecedentele sale penale și aprecierea tribunalului districtual că soțul reclamantei are nevoie de un tratament psihiatric erau suficiente, în circumstanțele cauzei respective, să facă autorităților interne conștiente de pericolul unor acte de violență și amenințări viitoare la adresa reclamantei. Concluzionând cu privire la încălcarea obligațiilor pozitive ale statului în temeiul articolului 8 din Convenție, Curtea a reafirmat vulnerabilitatea deosebită a victimelor violenței domestice și necesitatea unei implicări active a statului în protejarea acestora. Această vulnerabilitate sporită a impus autorităților domestice obligația de a exercita un grad mai mare de vigilență în această cauză.²⁶

11. Cauza *Rantsev c. Ciprului și Rusiei*²⁷ este singura cauză privind traficul de ființe umane în care Curtea a luat o hotărâre pe fond.²⁸ În această cauză, reclamantul era tatăl unei tinere care a murit în Cipru, unde se dusesse să lucreze pe baza unei vize „*de artist*” într-un cabaret. După ce și-a abandonat locul de muncă de la cabaret după numai două săptămâni petrecute în Cipru, reclamanta a fost ulterior găsită de managerul cabaretului și dusă la poliție unde s-a solicitat declararea sa ca imigrant ilegal în țară și reținerea acesteia, aparent în vederea expulzării, pentru ca locul său la cabaret să poată fi luat de altcineva. După verificarea bazei de date, poliția a concluzionat că fiica reclamantului nu figura că ar fi pătruns ilegal în țară și a refuzat să o rețină. Polițiștii i-au solicitat managerului de cabaret

²⁵ *Cauza Osman c. Regatului Unit*, citată mai sus, § 116.

²⁶ *Cauza Hajduovd c. Slovaciei*, citată mai sus, § 45-52.

²⁷ *Rantsev c. Ciprului și Rusiei*, nr. 25965/04, CEDO 2010 (extrase). A se consulta, de asemenea *Siliadin c. Franței*, nr. 73316/01, CEDO 2005VII, o cauză în care Curtea a constatat încălcarea articolului 4 din Convenție de către legislația penală franceză care nu a acordat reclamantei togoleze, minoră la momentul respectiv, protecție suficientă și eficace împotriva „servituții” la care a fost supusă ca servitoare în casă într-o locuință privată din Paris.

²⁸ A se consulta, de asemenea *S.Z. c. Bulgariei*, nr. 29263/12, 3 martie 2015, un caz de tentativă de trafic de ființe umane în care Curtea a constatat încălcarea articolului 3 din Convenție ca urmare a întârzierilor nejustificate în procedura penală și absența unei investigații adecvate a violului și abuzului suferite de reclamantă.

să o ia de la secția de poliție și să se întoarcă cu ea mai târziu în aceeași dimineață în vederea efectuării de investigații ulterioare cu privire la statutul ei de imigrant. Fiica reclamantului a fost apoi luată de managerul de cabaret și dusă în locuința unui alt angajat al cabaretului, unde a fost lăsată într-o cameră la etajul șase al unui bloc de apartamente. Ulterior a fost găsită moartă în stradă, chiar în dreptul apartamentului. O cuvertură a fost găsită legată în formă de laț de balconul apartamentului. Reclamantul s-a plâns în instanță, printre altele, că poliția cipriotă nu a făcut nimic din ceea ce le stătea în putere pentru a-i proteja fiica de traficul de ființe umane, atunci când aceasta mai era încă în viață.

12. Curtea a examinat cererea reclamantei sub două aspecte cu privire la obligațiile pozitive ale Ciprului care decurg din articolul 4 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate) din Convenție.²⁹ În primul rând, statul Cipru nu a pus în practică un cadru administrativ și legal adecvat pentru combaterea traficului de ființe umane ca urmare a regimului existent de vize pentru artiști. Curtea a accentuat faptul că, deși obligația angajatorilor de a notifica autoritățile atunci când o artistă își părăsește locul de muncă este o măsură legitimă care permite autorităților să monitorizeze respectarea de către imigranți a obligațiilor care le revin în această calitate, responsabilitatea pentru asigurarea respectării și pentru luarea de măsuri în caz de nerespectare a acestor obligații rămâne în sarcina autorităților.³⁰

13. În al doilea rând, poliția cipriotă nu a luat măsuri operaționale pentru protejarea fiicei reclamantului împotriva traficului de ființe umane, în ciuda circumstanțelor care au dat naștere la o suspiciune credibilă că aceasta ar putea fi victima traficului de persoane. Din rapoartele Ombudsmanului și ale comisarului Consiliului Europei pentru drepturile omului a reieșit clar că în Cipru exista o problemă serioasă încă din 1970 în ceea ce privește tinerele din străinătate care erau forțate să muncească în industria sexului. Aceste surse au consemnat de asemenea creșterea semnificativă a numărului de artiste provenite din fostele țări ale Uniunii Sovietice după prăbușirea URSS, ceea ce evidențiază faptul că traficul de ființe umane a putut înflori în Cipru datorită toleranței autorităților de imigrări și că autoritățile erau conștiente că multe dintre femeile care veneau în Cipru cu viză de artist urmau să presteze activități de prostituție. În opinia Curții, au existat suficienți indicatori la dispoziția autorităților polițienești pe fondul general al problemelor din Cipru legate de traficul de ființe umane, pentru ca acestea să ia cunoștință de circumstanțele care au dat naștere suspiciunii credibile că dra. Rantseva se afla într-un pericol real și imediat de a deveni victimă a traficului de ființe umane sau a exploatarei. În consecință, acest lucru a dat naștere obligației pozitive de a investiga fără întârziere și de a lua orice măsuri operaționale necesare în vederea protejării drepturilor. În cauza de față, autoritățile polițienești au eșuat din mai multe puncte de vedere. În primul rând, nu au făcut imediat investigații amănunțite pentru a vedea dacă dra. Rantseva era victima traficului de ființe umane. În al doilea rând, nu au eliberat-o, ci au decis să o lase în custodia angajatorului acesteia de la cabaret. În al treilea rând, nu a avut loc nicio încercare de respectare a prevederilor

²⁹ Mai întâi, Curtea trebuia să clarifice faptul că, în pofida lipsei unei trimiteri explicite la această infracțiune în formularea articolului 4 din Convenție, traficul de ființe umane intră în sfera de aplicare a acestui articol.

³⁰ *Cauza Rantsev*, citată mai sus, § 292.

legislației naționale cu privire la combaterea traficului de ființe umane și exploatării sexuale care impunea statului sarcina de a proteja victimele traficului de persoane prin furnizarea de sprijin acestora, inclusiv cazare, îngrijire medicală și asistență psihiatrică.³¹

³¹ *Cauza Rantsev*, citată mai sus, § 294-298.

II. Acces la căile de atac judiciare

1. Accesul la justiție, definit ca o posibilitate a persoanelor de a căuta și de a obține o cale de atac prin intermediul unor instituții formale sau informale din domeniul justiției cu privire la plângeri în conformitate cu standarde privind drepturile omului, se află în centrul măsurilor efective de protecție a drepturilor omului.³² Fără posibilitatea de a solicita reparații pentru încălcări ale drepturilor omului convenite și garantate, această protecție rămâne inefficientă, chiar iluzorie. Curtea a reținut că obstacolele absolute în calea accesului la sistemul de justiție penală pentru victimele violurilor sunt echivalente cu denegarea de dreptate.³³ Există însă și alte obstacole mai puțin invazive care pot împiedica accesul victimei la căile de atac judiciare existente într-un mod relevant conform Convenției. Prin lipsa asistenței judiciare, de exemplu, poate în anumite circumstanțe victima unui act de violență poate fi împiedicată să acceseze căile legale pentru a pune capăt unei situații periculoase. Cauza *Airey c. Irlandei*³⁴, una din cele mai vechi cauze, care a fost soluționată în 1979 a fost, probabil, prima cauză de violență domestică introdusă la vechea Curte. Reclamanta încercase ani de zile să obțină un ordin de separare judiciară de soțul ei pe motiv de pretinsă cruzime fizică și mentală față de ea și de copiii lor. Un astfel de ordin judecătoresc era la momentul respectiv singura modalitate prin care soții puteau fi eliberați de obligația coabitării.³⁵ În absența asistenței juridice și neavând o situație financiară care să îi permită să acopere ea însăși costurile implicate, reclamanta nu a reușit însă să găsească un avocat dispus să o reprezinte. Un astfel de ordin putea fi obținut numai de la Înalta Curte și în acest scop, petiționarul trebuia să prezinte dovezi care să demonstreze săvârșirea uneia din cele trei infracțiuni prevăzute în materie matrimonială, și anume, adulter, cruzime sau practici nefirești. Părțile puteau în principiu să își instrumenteze singure cauza, însă în practică, fiecare petiționar era reprezentat de un avocat datorită complexității procedurilor.

³² Programul de dezvoltare al Organizației Națiunilor Unite, Programming for Justice: Access for All: A Practitioner's Guide to Human Rights-Based Approach to Access to Justice (Programare pentru justiție - Acces pentru toți: Ghidul practicianului cu privire la o abordare a accesului la justiție din perspectiva drepturilor omului) (Bangkok: PDONU, 2005).

³³ Cauza *X și Y c. Olandei*, citată mai sus, §§ 28-30.

³⁴ Cauza *Airey c. Irlandei*, 9 octombrie 1979, seria A nr. 32.

³⁵ Legislația irlandeză de la acea vreme nu prevedea posibilitatea divorțului.

2. Curtea a examinat cererea reclamantei privind inaccesibilitatea căii de atac de separare judiciară ca urmare a costului prohibitiv al procedurii.³⁶ Aceasta a susținut că este foarte puțin probabil ca o persoană aflată în poziția reclamantei, care provenea dintr-o familie modestă, fără studii, să își poată prezenta în mod eficient cauza în cadrul procedurii de separare judiciară în fața Înaltei Curți. Această procedură implica nu doar dezbaterea unor chestiuni de drept complicate, ci și un proces complex de colectare a probelor. În sfârșit, implicarea emoțională specifică deseori disputelor matrimoniale era, în opinia Curții aproape incompatibilă cu gradul de obiectivitate necesar pentru reprezentarea în instanță. În combinație cu faptul că la vremea respectivă, în Irlanda nu exista posibilitatea acordării de asistență judiciară în procesele civile, Curtea a tras concluzia că reclamanta nu a beneficiat de acces efectiv la Înalta Curte în scopul depunerii unei petiții pentru obținerea unui ordin de separare judiciară, încălcându-se astfel articolul 6 din Convenție.³⁷

3. Deși Curtea nu a fost solicitată în mod direct în cauza *Airey* să ia o hotărâre cu privire la obligațiile statului legate de protecția reclamantei față de soțul său violent, această cauză demonstrează totuși un aspect esențial cu privire la accesul la justiție în acest sector: Căile de atac judiciare care permit unei victime a violenței domestice să iasă dintr-o situație violentă, printre altele, prin intermediul unei proceduri de divorț sau de separare trebuie să fie accesibile și eficace în vederea garantării unei protecții practice, nu numai teoretice sau iluzorii pentru victimele aflate într-o poziție vulnerabilă. Un astfel de acces efectiv poate impune, la anumite intervale de timp, ca victima să beneficieze de asistență judiciară datorită complexității cauzei, nefamiliarizării acesteia cu procedurile curții și, de asemenea, având în vedere capacitatea redusă a victimei de a-și prezenta singură cauza, datorită implicării sale emoționale. Totuși, Curtea nu a considerat că este necesar să se acorde asistență judiciară în cauzele civile în situații comparabile cu cea din cauza *Airey* întrucât accesul efectiv la separarea judiciară ar fi putut fi obținut prin alte mijloace, ca de exemplu și prin simplificarea procedurii.³⁸

4. Dintr-o perspectivă mai amplă, Curtea pare să susțină în cauza *Airey* că asigurarea accesului efectiv la mijloace specifice de protecție poate implica, în anumite situații, unele resurse materiale. Rămâne de văzut dacă această concluzie poate fi interpretată ca un semn de sprijinire a obligației care revine statelor contractante de a pune la dispoziția victimelor violenței domestice măsuri de asistență socială, cum ar fi adăpost și locuințe.³⁹

³⁶ În fața Comisiei, reclamanta s-a plâns că statul nu a protejat-o împotriva cruzimii fizice și mentale la care a fost supusă de soțul său, despre care pretindea că ar fi violent și alcoolic, printre altele, prin omiterea reținerii acestuia în vederea aplicării unui tratament pentru alcoolism. Comisia a declarat că această parte a cererii sale este inadmisibilă. Notă: Până în 1998, Curtea a funcționat în baza unui sistem dublu în care cauzele erau mai întâi examinate de către Comisie cu privire la admisibilitatea lor, numai cauzele admisibile fiind apoi introduse la Curte.

³⁷ *Cauza Airey c. Irlandei*, citată mai sus, § 24-28.

³⁸ *Ibid.* § 26.

³⁹ *R.J.A. McQuigg, supra, n. 14, at, p. 957.*

III. Natura căii de atac

1. Violența care afectează integritatea fizică a persoanei reprezintă o încălcare gravă a drepturilor omului de care se bucură persoana în cauză. Pentru ca respectivul stat contractant să își îndeplinească obligația procedurală de a asigura o cale de atac adecvată pentru astfel de încălcări, victima trebuie să aibă la dispoziție căi de atac bazate pe dreptul penal. Acest lucru a fost stabilit în cauza *X și Y c. Olandei*. Pentru că reclamanta, o fată de 16 ani cu handicap mental, a fost considerată drept incapabilă să semneze o plângere oficială înaintată poliției, având în vedere vârsta sa mentală redusă, ea nu a putut depune o plângere penală pentru că a fost violată când se afla la casa de copii. Tatăl ei a semnat în locul ei, dar nu a fost introdusă nicio acțiune împotriva făptuitorului pentru că legea prevedea ca plângerea să fie făcută personal de către victimă. Curtea a considerat căile de atac aflate la dispoziția reclamanților în baza dreptului civil ca fiind insuficiente în cazul delictelor de tipul celor suferite de către reclamantă. În opinia Curții, concluzionând cu privire la încălcarea articolului 8 din Convenție, mijloacele efective de descurajare sunt indispensabile în acest sector în care sunt în joc valori fundamentale și aspecte esențiale ale vieții private și acest obiectiv poate fi realizat numai în baza dreptului penal.⁴⁰ Totuși, Curtea a considerat că faptul în sine că anumite acte de violență domestică pot face obiectul procedurilor aplicabile în cazul infracțiunilor minore nu pare a fi discriminator pe criterii de sex.⁴¹ În aceeași ordine de idei, o acțiune de urmărire penală cu asistență acordată de stat, față de o procedură de urmărire penală pornită de către victimă, nu reprezintă o cerință necesară pentru ca respectiva cale de atac să îndeplinească standardele procedurale ale Convenției, de ex. în temeiul articolului 8.⁴²

2. Constatând încălcarea articolului 13 coroborat cu articolul 8 din Convenție, Curtea a reiterat în cauza *Kontrova*, pentru domeniul violenței împotriva femeilor, ceea ce s-a hotărât anterior cu privire la alte domenii: Victimele unor astfel de violențe vor beneficia de daune interese pentru prejudiciile morale suferite ca urmare a încălcării articolelor 2 și 3 din Convenție, considerate drept dispoziții fundamentale ale Convenției.⁴³

⁴⁰ *Cauza X și Y c. Olandei*, citată mai sus, §§ 27.

⁴¹ *A. c. Croației*, nr. 55164/08, § 100, 14 octombrie 2010.

⁴² *Cauza Bevacqua și S.*, citată mai sus, § 82.

⁴³ *Cauza Kontrova*, citată mai sus, §§ 6365.

IV. Principiul nediscriminării

1. Accesul efectiv la justiție al femeilor victime ale violenței implică, de asemenea, ca condiție preliminară acordarea accesului fără niciun tratament discriminator pe criterii de sex sau pe orice alte criterii. Deși, așa cum s-a menționat mai sus, nu au existat multe cazuri de violență împotriva femeilor care să fi fost invocate cu succes în temeiul articolului 14 din Convenție, în cazurile de inactivitate extremă din partea autorităților, Curtea a fost dispusă să accepte dimensiunea violenței domestice ca violență pe criterii de sex și implicațiile acestei abordări din perspectiva discriminării pe criterii de sex.

2. Cauza *Opuz* este cauza principală în acest sens. Curtea a examinat plângerea reclamantei conform căreia ea și mama ei au suferit discriminări pe criterii de sex în temeiul articolului 14 coroborat cu articolele 2 și 3 din Convenție. Având în vedere dispozițiile instrumentelor juridice mai specializate, ca de exemplu Convenția Națiunilor Unite din 1979 asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (Convenția CEDAW) sau Convenția interamericană pentru prevenirea, sancționarea și eradicarea violenței împotriva femeilor (Convenția Balem do Para) și hotărârile organismelor juridice internaționale, ca de exemplu Comitetul CEDAW, Comisia Națiunilor Unite privind drepturile omului și Comisia interamericană în domeniul violenței împotriva femeilor, s-a dovedit în fața Curții că omisiunea statului de a proteja femeile împotriva violenței domestice reprezintă o încălcare a dreptului acestora la o protecție egală în fața legii și că această omisiune nu trebuie neapărat să fie intenționată.⁴⁴

⁴⁴ Cauza *Opuz*, citată mai sus, § 185-191.

3. Revenind la circumstanțele specifice predominante la momentul respectiv în Turcia, Curtea a observat că deși legislația turcă în vigoare la acea vreme nu făcea nicio distincție explicită între femei și bărbați în ceea ce privește exercitarea drepturilor și libertăților lor, aceasta trebuia aliniată la standardele internaționale cu privire la statutul femeii într-o societate democratică și pluralistă. Curtea a constatat astfel că presupusa discriminare în cauză nu se baza pe legislația în sine, ci a rezultat mai degrabă din atitudinea generală a autorităților locale, ca de exemplu modul în care au fost tratate femeile la secțiile de poliție atunci când au raportat incidentele de violență domestică și pasivitatea judiciară în asigurarea unei protecții efective a victimelor. În plus, se pare că au existat probleme serioase legate de punerea în aplicare a legii pe care se baza guvernul ca fiind unul dintre remediile disponibile pentru femeile care se confruntă cu violența domestică. Cercetările prezentate de reclamantă, care au fost efectuate de două ONG-uri marcante în domeniu au indicat că atunci când victimele au raportat incidentul de violență domestică la secțiile de poliție, ofițerii nu au investigat plângerile lor, ci și-au asumat rolul de mediator încercând să convingă victimele să se întoarcă acasă și să-și retragă plângerea. Ofițerii de poliție au considerat problema ca fiind „*o chestiune de familie în care nu se puteau amesteca*”. În plus, din rapoartele respective a reieșit că au existat întârzieri nejustificate în emiterea de către instanțe a ordinelor judecătorești de restricție împotriva făptuitorilor actelor de violență domestică întrucât instanțele le-au tratat ca pe o formă de acțiune de divorț, nu ca pe ceva urgent. Au existat totodată frecvente întârzieri în citarea agresorilor cu ordine judecătorești de restricție, având în vedere atitudinea negativă a ofițerilor de poliție. În plus, se pare că autorii actelor de violență domestică nu au primit pedepse disuasive având în vedere că instanțele au atenuat sentințele pe criterii de obiceiuri, tradiție sau onoare. Ca urmare a acestor probleme, rapoartele sus-menționate au sugerat că violența domestică este tolerată de autorități, iar căile de atac indicate de guvern nu au funcționat efectiv. În concluzie, Curtea a considerat că reclamanta a reușit să demonstreze, pe baza unor date statistice necontestate, existența unor elemente de probă *prima facie* că violența domestică afectează în principal femeile și că pasivitatea judiciară generală și discriminatorie din Turcia a creat un climat favorabil pentru violența domestică:

„200. Având în vedere constatarea de mai sus conform căreia pasivitatea judiciară generală și discriminatorie din Turcia, deși neintenționată, afectează în principal femeile, Curtea este de părere că violența la care a fost supusă reclamanta și mama acesteia poate fi considerată drept violență pe criterii de sex, care reprezintă o formă de discriminare împotriva femeilor. În ciuda reformelor efectuate de guvern în ultimii ani, lipsa generală de reacție a sistemului judiciar și impunitatea de care se bucură agresorii, așa cum s-a constatat în cauza de față, au indicat că nu există suficient angajament în sensul luării de măsuri adecvate pentru abordarea violenței domestice [...]”

Curtea a ajuns la concluzia că s-a produs o încălcare a articolului 14 în coroborare cu articolele 2 și 3 din Convenție.⁴⁵

4. Abordarea de către Curte în cauza *Opuz* a fost urmată de atunci în cauzele de violență domestică, în special în cele împotriva Republicii Moldova, unde atitudinea pasivă a autorităților interne față de femeile victime a demonstrat în mod clar că acțiunile autorităților nu reprezintă o simplă omisiune sau întârziere în soluționarea cazurilor de violență domestică, ci tolerarea unor astfel de cazuri și reflectă o atitudine discriminatoare față de femeile victime.⁴⁶

5. În contrast cu precedentul creat de cauza *Opuz*, afirmația reclamantei cu privire la practica discriminatorie în cazurile de violență domestică nu a fost acceptată de Curte în cauza *A. c. Croației*⁴⁷. Reclamanta ar fi fost supusă unor acte repetate de violență fizică care i-au cauzat vătămări corporale și la amenințări cu moartea de către soțul acesteia, de-a lungul mai multor ani, aceasta ajungând să sufere de stres post-traumatic, paranoia, anxietate și epilepsie. Acesta o agresa în mod frecvent în fața tinerei lor fiice. După ce a stat ascunsă o perioadă, reclamanta a solicitat curții să emită un ordin prin care să-l împiedice pe soțul ei să o urmărească sau să o hărțuiască. I s-a refuzat solicitarea, motivându-se că aceasta nu a demonstrat existența unui risc imediat pentru viața ei. Curtea a susținut că s-a produs o încălcare a articolului 8 din Convenție în sensul că autoritățile croate au omis să pună în aplicare multe dintre măsurile dispuse de către instanțe pentru protejarea reclamantului sau rezolvarea problemelor psihiatrice ale fostului ei soț, care par să fi fost cauza comportamentului său violent.

6. Totuși, Curtea a respins cererea reclamantei în temeiul articolului 14 din Convenție ca fiind vădit nefondată. Curtea a constatat că reclamanta nu a adus suficiente probe *prima facie* care să demonstreze că măsurile sau practicile adoptate în Croația în contextul violenței domestice sau efectele acestor măsuri sau practici sunt discriminatorii. Spre deosebire de situația din cauza *Opuz*, nu au existat suficiente date statistice sau alte informații care să indice existența unui tratament discriminatoriu față de femeile victime ale violenței domestice din partea autorităților croate, ca de exemplu poliția, autoritățile de aplicare a legii sau personalul medical, serviciile sociale, procurorii sau judecătorii din instanțe. Reclamanta nu a pretins că oficialitățile implicate în cauzele privind actele de violență suferite de ea au încercat să o convingă să renunțe la urmărirea penală sau la prezentarea de probe împotriva făptuitorului în cadrul procedurii sau că acestea au încercat în orice alt mod să-i împiedice eforturile de a căuta protecție împotriva violenței.⁴⁸ Curtea a mai precizat că în Croația incidentele de violență domestică pot fi abordate atât în cadrul procedurilor privind infracțiunile minore, cât și în cadrul procedurilor penale obișnuite,

⁴⁵ Cauza *Opuz*, citată mai sus, § 192-198.

⁴⁶ *Eremia c. Republicii Moldova*, nr. 3564/11, 28 mai 2013; *Mudric c. Republicii Moldova*, nr. 74839/10, 16 iulie 2013; *T.M. și C.M. c. Republicii Moldova*, nr. 26608/11, 28 ianuarie 2014.

⁴⁷ Cauza *A. c. Croației*, citată mai sus.

⁴⁸ *Ibid.* §§ 94-104.

situație similară cu cea din Slovacia, așa cum s-a arătat mai sus în cauza *Kontrova*.

7. În sfârșit, în cauza *B.S. c. Spaniei*⁴⁹, Curtea a trebuit să se pronunțe cu privire la un caz de presupusă discriminare pe mai multe criterii. Reclamanta, o femeie de origine nigeriană, care ar fi fost oprită și agresată fizic și verbal de către poliție în timp ce lucra ca prostituată la periferia Palma de Mallorca, a afirmat că a fost discriminată pe criteriul profesiei sale de prostituată, al culorii pielii și al sexului, așa cum reiese din remarcile rasiste făcute de ofițerii de poliție cu încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 3 din Convenție. Ea a declarat faptul că alte femei din aceeași zonă, care desfășurau aceeași activitate, dar aveau un „fenotip european”, nu au fost oprite de poliție. Respingând argumentul guvernului care punea în dezbatere gravitatea vătămarilor suferite în această cauză, Curtea a luat act tacit de dimensiunea de gen implicată de presupusa încălcare, afirmând că, deși vătămarile suferite de reclamantă nu puteau fi considerate grave, în special, având în vedere combinarea acestora cu remarcile rasiste și degradante ale ofițerilor de poliție, acestea erau suficient de grave pentru a se încadra în pragul de severitate pentru aplicabilitatea articolului 3 din Convenție.⁵⁰ Curtea a constatat în continuare că hotărârile luate de către instanțele naționale nu au ținut seama de vulnerabilitatea specifică reclamantei inerentă poziției sale de femeie africană care lucra ca prostituată. Autoritățile nu și-au îndeplinit astfel obligația prevăzută la articolul 14 din Convenție, coroborat cu articolul 3, de a lua toate măsurile posibile pentru a determina dacă o atitudine discriminatorie a avut sau nu un rol în desfășurarea evenimentelor.⁵¹ Deși Curtea ar fi putut trata această cerere ca un aspect al obligațiilor procedurale ale acestora apărute în temeiul articolului 3 din Convenției, este de remarcat că s-a luat hotărârea să se confere o vizibilitate mai mare problemei discriminării pe criterii de rasă și de sex, în temeiul articolului 14.

⁴⁹ *B.S. c. Spaniei*, nr. 47159/08, 24 iulie 2012.

⁵⁰ *Ibid.* § 40.

⁵¹ *Ibid.* §§ 58-63.

V. O anchetă amănunțită și eficientă

1. La baza obligațiilor procedurale stabilite în temeiul articolelor 2 și 3 din Convenție se află obligația autorităților naționale de a lansa o anchetă amănunțită și eficientă capabilă să ducă la identificarea și, dacă este cazul, la sancționarea persoanelor responsabile.⁵² Substanța acestei obligații a fost analizată de Curte în mai multe ocazii în contextul violenței împotriva femeilor.⁵³
2. Cauza *Aydin c. Turciei*⁵⁴ reprezintă una din cele mai vechi și mai brutale cauze care implică viol și rele tratamente aplicate de către funcționari publici, care au fost judecate de Curte. Reclamanta, o tânără turcoaică de origine kurdă, în vârstă de 17 ani la momentul respectiv, a fost arestată fără nicio explicație, împreună cu alți doi membri ai familiei sale și reținută de poliție. Ea a fost legată la ochi, bătută, dezbrăcată, aruncată într-o anvelopă și pusă sub furtun cu jet de apă înainte de a fi violată de către un membru al forțelor de securitate. În urma examenului medical ulterior s-a constatat că himenul acesteia fusese rupt și coapsele sale erau pline de vânătăi pe o zonă extinsă. Pentru prima dată, Curtea a afirmat că violul a reprezentat o formă de tortură.⁵⁵
3. Afirmările reclamantei, conform căreia i s-a refuzat accesul efectiv în instanță în vederea solicitării reparării suferințelor la care a fost supusă pe perioada în care a fost reținută ca urmare a caracterului insuficient al anchetei privind plângerile sale, au fost tratate de Curte în temeiul articolului 13 din Convenție. Aceasta a constatat încălcarea legii ca urmare a lipsei unei anchete amănunțite și eficiente cu privire la afirmațiile reclamantei, afectându-se astfel eficacitate oricăror alte căi de atac care ar fi putut exista, având în vedere rolul central al procurorului în cadrul sistemului de căi de atac în general, inclusiv obținerea de despăgubiri.⁵⁶ De exemplu, procurorul a dispus efectuarea de examinări medicale, dar acestea au fost executate de către medici care nu aveau experiență în tratarea victimelor violului. În plus, s-a constatat că principala preocupare a procurorului la dispunerea examinărilor medicale a fost să stabilească dacă reclamanta și-a pierdut virginitatea, în timp ce accentul ar fi trebuit pus pe identificarea dacă reclamanta a fost victima unui viol, acest aspect fiind însăși esența plângerii acesteia. Nu a existat nicio referință în niciunul din aceste rapoarte destul de sumar întocmite de medici, care să indice

⁵² *Aksoy c. Turciei*, 18 decembrie 1996, § 98, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-VI.

⁵³ A se vedea, de ex. cauza *Maslova și Nalbandov c. Rusiei*, nr. 839/02, § 91- 97, 24 ianuarie 2008, în care autoritățile competente au comis erori de procedură de natură iremediabilă, care au condus la stagnarea definitivă a procedurilor penale împotriva ofițerilor de poliție implicați acuzați de viol și de alte rele tratamente aplicate reclamantei.

⁵⁴ Cauza *Aydin c. Turciei*, 25 septembrie 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997VI.

⁵⁵ *Ibid.* § 83-86.

⁵⁶ Curtea considerase anterior în cauza *Aksoy* că, în cazul în care o persoană emite o pretenție legitimă că aceasta a fost torturată de către agenți ai statului, noțiunea de „remediu efectiv” implică, pe lângă plata unei despăgubiri, dacă este cazul, o anchetă amănunțită și eficientă care să conducă la identificarea și sancționarea celor responsabili, inclusiv accesul efectiv al reclamantei la procedura de investigare.

dacă reclamantei i s-a cerut să explice ce s-a întâmplat cu ea sau care este cauza vânătăilor de pe coapsele sale. Niciunul din doctori nu s-a oferit să exprime o opinie care să indice dacă vânătăile prezentate sprijină acuzația de raport sexual involuntar. Mai mult, nu s-a făcut nicio încercare de evaluare din punct de vedere psihologic care să constate dacă atitudinea și comportamentul victimei corespund celor specifice unei victime a unui viol. În contextul accesului femeilor la justiție, este de remarcat în mod deosebit poziția Curții cu privire la ceea ce reprezintă o anchetă amănunțită și eficientă cu privire la acuzația de viol în timp ce reclamanta era reținută:

„107. [...] Curtea precizează că cerința desfășurării unei anchete amănunțite și eficiente cu privire la acuzația că, în timp ce reclamanta era reținută, aceasta a fost violată de către un funcționar public, presupune totodată ca victima să fie examinată, dând dovadă de gradul adecvat de sensibilitate, de către personal medical cu competențe specifice în acest domeniu și a căror independență să nu fie delimitată de instrucțiunile date de către autoritățile de urmărire penală în ceea ce privește aria de cuprindere a examinării. Nu se poate conchide că examinările medicale dispuse de către procuror au îndeplinit această cerință”

4. Obligația pozitivă a statelor, inerentă în articolele 3 și 8 din Convenție, de a adopta dispoziții de drept penal care să sancționeze efectiv violul și de a le aplica printr-o anchetă amănunțită și eficientă a fost stabilită în cauza principală *M.C. c. Bulgariei*⁵⁷. În speță, s-a recunoscut în special evoluția importantă în legislația penală națională a statelor membre ale Consiliului Europei și în legislația penală internațională prin care nu se mai solicită prezentarea de dovezi privind folosirea forței fizice și opunerea de rezistență în vederea urmăririi în justiție a infracțiunilor sexuale. Factorul decisiv în constatarea infracțiunii de viol va fi în schimb lipsa consimțământului victimei la raportul sexual. Reclamanta în cauză, în vârstă de 14 ani, a fost violată de doi bărbați în două rânduri, în aceeași noapte. Având în vedere legislația penală din Bulgaria de la momentul respectiv, autorii nu au fost urmăriți în justiție pentru că nu s-a putut stabili cu un grad de certitudine rezonabil că s-a folosit forța fizică sau psihologică împotriva reclamantei și că raportul sexual a avut loc împotriva voinței acesteia și în ciuda rezistenței sale. Reclamanta a pretins că această legislație deficitară a condus la practica predominantă de urmărire în justiție a autorilor violurilor numai în cazul existenței unor dovezi care să susțină rezistența fizică semnificativă a victimei. Pe baza materialului comparativ aflat la dispoziția sa, Curtea a emis următoarele concluzii:

„164. Evoluția înțelegerii felului în care este simțit violul de către victimă a arătat că victimele abuzului sexual, și în special fetele minore, nu opun deseori niciun fel de rezistență fizică datorită unei varietăți de factori psihologici sau pentru că se tem să nu fie supuse unui tratament violent din partea autorului violului.

165. În plus, dezvoltarea legislației și a practicii în domeniu reflectă evoluția societăților către asigurarea egalității efective și a respectului pentru autonomia sexuală a fiecărei persoane.

⁵⁷ *M.C. v. Bulgariei*, nr. 39272/98, CEDO 2003XII.

166. În contextul celor de mai sus, Curtea este convinsă că orice abordare rigidă a urmăririi în justiție a infracțiunilor sexuale, cum ar fi cea care presupune prezentarea de dovezi care să demonstreze rezistența fizică în toate circumstanțele, riscă să lase nepedepsite anumite tipuri de violuri, punând astfel în pericol protecția efectivă a autonomiei sexuale a persoanelor. În conformitate cu tendințele și standardele contemporane în domeniu, obligațiile pozitive ale statelor membre în temeiul articolelor 3 și 8 din Convenție trebuie interpretate ca o impunere de sancțiuni și urmărirea penală efectivă în legătură cu orice act sexual neconsensual, inclusiv în absența opunerii de rezistență fizică de către victimă”⁵⁸

Curtea a considerat că, deși în practică, s-ar putea dovedi uneori dificil să se demonstreze lipsa consimțământului în absența unor dovezi „directe” ale violului, cum ar fi urmele actelor de violență sau martorii direcți, autoritățile trebuie să exploreze totuși toate faptele și să ia o decizie pe baza evaluării tuturor circumstanțelor existente. Ancheta și concluziile sale trebuie să se axate pe problema lipsei consimțământului. În concluzie, fără a exprima o opinie cu privire la vina presupușilor făptuitori, Curtea a constatat că investigarea cauzei reclamantei și, în special, modul de abordare adoptat de anchetator și de procurori în cauza de față, nu îndeplinesc cerințele inerente obligațiilor pozitive ale statelor în temeiul articolelor 3 și 8 din Convenție privind stabilirea și aplicarea eficace a unui sistem de drept penal care să sancționeze toate formele de viol și abuz sexual.⁵⁹

5. Pe lângă eșecul autorităților cipriote de a lua măsuri pozitive de combatere a traficului de ființe umane în cauza Rantsev, Curtea a examinat de asemenea această cauză cu privire la posibile încălcări ale articolului 2 și, respectiv 4, referitor la obligațiile procedurale ale Rusiei și Ciprului. Având în vedere circumstanțele ambigue și neașteptate ale decesului trei. Rantseva și acuzațiile de trafic de ființe umane și de rele tratamente, Curtea a considerat că a avut loc într-adevăr încălcarea obligațiilor procedurale în temeiul articolului 2 din Convenție în ceea ce privește deficiențele autorităților cipriote în investigarea circumstanțelor în care a survenit decesul. În mod necesar, ancheta trebuia să aibă de asemenea în vedere contextul mai larg al sosirii și șederii trei. Rantseva în Cipru pentru a se stabili dacă a existat o legătură între acuzațiile de trafic de ființe umane și decesul ulterior al acesteia. Mai mult decât atât, o anchetă eficace a decesului în contextul transnațional al traficului de ființe umane presupunea solicitarea de asistență judiciară în țări străine relevante pentru colectarea de probe. Curtea nu a găsit probe care să susțină faptul că autoritățile cipriote au făcut astfel de demersuri față de Rusia în cursul desfășurării anchetei. Pe de altă parte, s-a constatat că Rusia și-a încălcat obligațiile procedurale în temeiul articolului 4 din Convenție de a investiga posibilitatea ca agenți individuali sau rețele care operează pe teritoriul său să fie implicate în traficul de ființe umane în urma căruia dra. Rantseva a ajuns în Cipru. Omiterea anchetării aspectul recrutării asociat

⁵⁸ A se compara cu Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, at, par. 191, care face referire la acest pasaj în cauza *M.C. c. Bulgariei*.

⁵⁹ *Ibid.* §§ 156-166.

presupusei infracțiuni de trafic de ființe umane ar permite unei importante verigi din lanțul de trafic să acționeze cu impunitate.⁶⁰

6. În cauza *B.S. c. Spaniei*, Curtea a examinat cauza sub aspectul încălcării unei obligații procedurale în temeiul articolului 3 din Convenție în ceea ce privește eficacitatea investigațiilor autorităților naționale în legătură cu presupusele rele tratamente aplicate reclamantei care a fost oprită și ar fi fost agresată verbal și fizic de către poliție în timp ce lucra ca prostituată la periferia Palma de Mallorca. Curtea nu a fost convinsă că ancheta desfășurată a fost suficient de amănunțită și de eficientă. Ignorând numeroasele măsuri solicitate de reclamantă în vederea strângerii de probe, judecătorii de caz au cerut doar rapoartele privind incidentele respective de la sediul poliției, care fuseseră întocmite de către superiorul ierarhic al ofițerilor în cauză. În plus, judecătorii de caz nu au ținut seama de rapoartele medicale puse la dispoziție de reclamantă, nu au luat nicio măsură în vederea identificării sau audierii martorilor care au fost de față la respectivele incidente și nici nu au investigat acuzațiile reclamantei cu privire la transferul acesteia la secția de poliție, unde polițiștii ar fi încercat să o pună să semneze o declarație prin care să recunoască faptul că s-a opus ordinelor. Guvernul a declarat că incidentele au avut loc în contextul implementării măsurilor preventive menite să combată rețelele de traficanți de femei imigrante din zonă. Curtea a arătat în mod clar că acest lucru nu poate justifica tratamentul care contravine articolului 3 din Convenție.⁶¹

7. O anchetă amănunțită și eficientă cu privire la acuzațiile de violență domestică presupune adoptarea de către organele de anchetă a unei atitudini deschise și fără prejudecăți în vederea luării în considerare a tuturor indiciilor posibile în cauză. În cauza *Durmaz c. Turciei*⁶², fiica reclamantului a murit în spital după ce soțul acesteia a dus-o la urgență, informând medicii că luase o supradoză de două medicamente. Când a fost chestionat de către poliție, soțul acesteia a recunoscut că se certaseră în aceeași zi și că o lovise. Tatăl reclamantei a depus ulterior o plângere la procuratură, în care declara că fiica sa nu a avut intenții de suicid, pretinzând că soțul acesteia era responsabil de moartea ei. În cursul anchetei care a urmat, în urma expertizei medico-legale s-a constatat că nu existau urme de medicamente sau alte substanțe în sângele reclamantei sau în alte probe prelevate de pe corpul său, însă s-a observat existența unui edem extins în plămânii săi. În ciuda obiecțiilor ridicate de către reclamant, procurorul a decis să încheie cazul, concluzionând că fiica acestuia se sinucisese.

8. Curtea și-a susținut poziția generală adoptată cu privire la natura obligației de investigare în temeiul articolului 2 din Convenție ca nefiind „o obligație cu privire la rezultate, ci una cu privire la mijloace”. Nu toate anchetele trebuie să se încheie neapărat cu succes sau să ajungă la o concluzie care să coincidă cu versiunea reclamantului privind evenimentele petrecute. Totuși, o anchetă trebuie să fie în principiu capabilă să conducă la stabilirea

⁶⁰ Cauza *Rantsev*, citată mai sus, § 307.

⁶¹ *Ibid.* §§ 60-62.

⁶² *Durmaz c. Turciei*, nr. 3621/07, 13 noiembrie 2014.

faptelor petrecute în cauza respectivă și, în cazul în care acuzațiile se dovedesc a fi adevărate, la identificarea și sancționarea persoanelor responsabile. Autoritățile ar fi trebuit să ia măsurile aflate la dispoziția lor, în limite rezonabile, pentru a strânge probe cu privire la incidentul respectiv, inclusiv, printre altele, declarațiile martorilor oculari. Curtea a observat că, în cauza de față, nici procurorul, și nici ofițerii de poliție anchetatori nu au avut o atitudine deschisă în timpul anchetei cu privire la cauza morții fiicei reclamantului. Atât procurorul, cât și poliția au părut să accepte de la început faptul că fiica reclamantului s-a sinucis, în condițiile în care nu aveau nicio dovadă care să susțină o astfel de concluzie. Făcând trimitere la cauza Opuz, Curtea a semnalat că omisiunile anchetei în cauza de față poartă semnele distinctive ale altor anchete privind acuzații de violență domestică consemnate pe teritoriul Turciei, unde existau probe prima facie că violența domestică a afectat în principal femeii și că pasivitatea judiciară generală și discriminatorie din țară a generat climatul favorabil pentru apariția violenței domestice. În opinia Curții, gravele omisiuni ale procurorului în cauza *Durmaz* sunt specifice modelului de pasivitate judiciară ca răspuns la acuzațiile de violență domestică.⁶³

⁶³ *Ibid.* §§ 55-68.

VI. Promptitudine

1. Participarea la procedurile penale lansate împotriva unui violator sau a unui infractor sexual nu este de la sine înțeleasă pentru toate victimele. Este oneros să fii forțat să re trăiești experiențe dureroase din trecut și să fii supus în aceste condiții unei examinări mai mult sau mai puțin publice. Procedurile trebuie îndeplinite de îndată ce administrarea justiției permite acest lucru. Prin urmare, condiția prealabilă pentru promptitudinea procedurii este așadar un alt aspect care ține de protecția victimelor - cu atât mai mult în cazurile în care victimele prezintă un grad sporit de vulnerabilitate, cum este cazul în violuri sau în situațiile de violență domestică.

2. Conform Curții, cerința de promptitudine și celeritate rezonabilă este implicită în contextul unei anchete eficiente.⁶⁴ În cauza *P.M c. Bulgariei*⁶⁵, autoritățile naționale au avut nevoie de peste 15 ani pentru a finaliza ancheta respectivă cu privire la violul reclamantei. Curtea a considerat că datorită anchetei latente și ritmului extrem de lent în care a înaintat procedura, o serie de măsuri urgente de investigare, ca de exemplu solicitarea unei expertize a hainelor reclamantei și interviuarea martorilor, au fost puse în practică abia la mulți ani de la săvârșirea violului, astfel că în final s-a ajuns la prescrierea acțiunii de urmărire penală.⁶⁶

3. Problema duratei procedurilor în cauzele de violență împotriva femeilor a apărut de asemenea în cauza recentă a *Y. c. Sloveniei*⁶⁷ cu privire la procedura penală inițiată de mama reclamantei împotriva unui prieten de familie, un bărbat în vârstă, pe care reclamanta l-a acuzat că ar fi agresat-o sexual în mod repetat când aceasta avea 14 ani. Procedura a fost marcată de lungi perioade de inactivitate totală. Deși Curții i-a fost imposibil să speculeze dacă faptul că între data depunerii plângerii de către reclamantă și pronunțarea hotărârii în primă instanță au trecut mai mult de șapte ani a afectat rezultatul procedurilor, o astfel de întârziere neputând fi conformă cu cerința de promptitudine. În consecință s-a produs o încălcare a obligațiilor procedurale ale statului în temeiul articolului 3 din Convenție. Cu doar câteva luni înainte de pronunțarea hotărârii sale în cauza *Y c. Sloveniei*, Curtea a susținut în cauzele *M.A. c. Sloveniei* și *N.D. c. Sloveniei* că procedurile penale în legătură cu acuzații de viol, care au durat 26 și, respectiv, peste nouă ani, nu au respectat cerințele procedurale impuse de articolul 3 din Convenție.⁶⁸

⁶⁴ A se vedea, de ex., cauza *Opuz*, citată mai sus, § 150.

⁶⁵ *P.M. c. Bulgariei*, nr. 49669/07, 24 ianuarie 2012.

⁶⁶ *Ibid.* §§ 65-66.

⁶⁷ *Y c. Sloveniei*, nr. 41107/10, 28 mai 2015.

⁶⁸ *M.A. c. Sloveniei*, nr. 3400/07, 15 ianuarie 2015; *N.D. c. Sloveniei*, nr. 16605/09, 15 ianuarie 2015.

VII. Respectarea integrității personale a reclamantului

1. Așa cum s-a arătat mai sus, victimele violenței împotriva femeilor se află într-o poziție extrem de vulnerabilă. De cele mai multe ori, făptuitorul provine din anturajul victimei, fapt care contribuie la intensificarea sentimentului de neajutorare al acesteia. Victimele violenței sexuale sunt în mod deosebit predispuse sentimentelor de jenă și umilință. În aceste împrejurări, organele de anchetă trebuie să dea dovadă de sensibilitate maximă în abordarea cazului și să respecte dorința firească a reclamantei de a-și proteja integritatea personală.

2. Lipsa de sensibilitate a fost șocantă în trei cauze intentate împotriva Turciei cu privire la practica de a supune femei deținute unui examen ginecologic neconsimțit.⁶⁹ Recurgerea la astfel de examinări medicale ca instrument de investigare nu a făcut obiectul niciunei cerințe procedurale, aceasta fiind efectuată de autorități pentru a proteja membrii forțelor de securitate, care o arestaseră și o reținuseră pe reclamantă, de o eventuală falsă acuzație de agresiune sexuală. Chiar dacă aceasta ar putea fi considerată, în principiu, drept un scop legitim, Curtea nu a considerat că efectuarea unei astfel de examinări ar fi proporțională cu obiectivul urmărit. Chiar dacă, în cazul în care o deținută s-ar plânde de agresiune sexuală și ar solicita o examinare ginecologică, obligația autorităților de a efectua o anchetă amănunțită și eficientă cu privire la plângere ar include datoria de a desfășura o astfel de examinare cu promptitudine.⁷⁰ O deținută nu poate fi obligată sau supusă presiunii unei astfel de examinări împotriva voinței sale. Practica generală a examinărilor ginecologice automate în cazul deținuților nu era în interesul acestora și nu avea nicio justificare medicală. În consecință, în funcție de faptele specifice fiecărei cauze, Curtea a constatat încălcări ale drepturilor reclamantele în temeiul articolului 3 sau 8 din Convenție.⁷¹

3. Pe lângă aspectul duratei procedurii, cauza Y. c. Sloveniei a fost de asemenea semnificativă având în vedere constatările Curții în temeiul articolului 8 din Convenție cu privire la modul în care a fost desfășurată procedura penală împotriva agresorului reclamantei. În fața Curții, reclamanta s-a plâns, printre altele, de încălcarea, în timpul procedurii penale, a integrității sale personale protejate de articolul 8 din Convenție și, în special, de faptul că a fost traumatizată de interogatoriul încrucișat la care a fost supusă chiar de către pârât în timpul a două dintre audierile care au avut loc în cauza sa. Astfel, s-a pus problema pretensei lipse de măsuri menite să protejeze drepturile victimei în cadrul procedurilor penale sau a inadecvării acestora.

⁶⁹ Y.F. c. Turciei, nr. 24209/94, CEDO 2003IX; *Juhnke c. Turciei*, nr. 52515/99, 13 mai 2008 și *Yazgul Yilmaz c. Turciei*, nr. 36369/06, 1 februarie 2011.

⁷⁰ Cf., cauza *Aydin*, citată mai sus.

⁷¹ cauza *Juhnke*, citată mai sus, § 82, în care s-a constatat încălcarea articolului 8 din Convenție; cauza *Yazgul Yilmaz*, citată mai sus, § 65, în care s-a concluzionat că s-a produs o încălcare a articolului 3 din Convenție.

4. Curtea a trebuit să stabilească dacă a existat un echilibru corect între integritatea personală a reclamantei și drepturile apărării. Procedurile penale privind infracțiunile sexuale au fost deseori percepute ca fiind un adevărat supliciu pentru victimă, în special în cazul în care aceasta a fost confruntată fără voia sa cu pârâtul. Aceste caracteristici au fost și mai proeminente într-o cauză care a implicat o minoră. Prin urmare, în astfel de proceduri pot fi luate anumite măsuri în scopul protejării victimei, cu condiția ca acestea să poată fi reconciliate cu o exercitare adecvată și eficientă a drepturilor apărării. Curtea a subliniat faptul că, de regulă, drepturile pârâtului în temeiul articolului 6 alienatul (1) și alineatul (3) litera (d) din Convenție impun ca acestuia să i se ofere posibilitatea în mod suficient și corespunzător de a contesta și pune întrebări unui martor care depune mărturie împotriva sa, fie atunci când este chemat să facă o declarație, fie într-o etapă ulterioară a procedurii. Pe de altă parte, în opinia Curții, dreptul unei persoane de a se apăra nu se traduce printr-un drept nelimitat de a folosi orice fel de argumente în apărarea sa. Astfel, întrucât o confruntare directă între pârâtii acuzați de infracțiuni sexuale ce implică violență și presupusele lor victime presupune riscul de traumatizare suplimentară a acestora din urmă, în opinia Curții, interogarea încrucișată realizată personal de către pârât trebuie să facă obiectul unei evaluări mai atente de către curțile naționale, cu atât mai mult cu cât întrebările sunt mai intime.⁷²

5. În opinia Curții, faptul că interogarea reclamantei s-a întins pe durata a patru ședințe, desfășurate timp de șapte luni, fără niciun motiv aparent pentru justificarea intervalelor lungi dintre sesiuni, a ridicat în sine semne de întrebare. În ceea ce privește natura interogării încrucișate de către pârât în persoană, Curtea a precizat că, deși apărarea trebuia să dispună de un anumit grad de libertate pentru a contesta credibilitatea reclamantei, interogarea încrucișată nu trebuie utilizată ca mijloc de intimidare sau de umilire a martorilor. Insinuările ofensatoare au depășit limitele a ceea ce poate fi tolerat în scopul realizării unei apărări eficiente. Ar fi fost în primul rând responsabilitatea judecătorului care prezida ședința să se asigure că respectarea integrității reclamantei este protejată în mod adecvat de astfel de remarci, intervenție care ar fi putut diminua o astfel de experiență care s-a dovedit foarte dureroasă pentru aceasta. Curtea a admis că autoritățile au luat o serie de măsuri pentru a preveni traumatizarea în continuare a reclamantei, cum ar fi excluderea publicului de la proces și scoaterea pârâtului din sala de judecată când aceasta a depus mărturie. Totuși, având în vedere sensibilitatea cazului și vârsta sa mică la momentul când au avut loc presupusele agresiuni sexuale, ar fi trebuit să se impună o abordare extrem de delicată în acest caz. Curtea a constatat că, având în vedere efectul cumulativ al deficiențelor anchetei și ale procesului, autoritățile nu au reușit să adopte atitudinea potrivită și să asigure reclamantei protecția necesară, încălcând astfel articolul 8 din Convenție.⁷³

⁷² Cauza *Y c. Sloveniei*, citată mai sus, §§ 103, 106.

⁷³ Cauza *Y c. Sloveniei*, citată mai sus, §§ 107-116.

Concluzie

1. Curtea a constatat în mod explicit că lipsa generală de reacție a sistemului judiciar în cazurile de violență împotriva femeilor poate fi considerată drept toleranță față de astfel de acte de violență, reflectând o atitudine discriminatoare față de victimă în calitate de femeie.⁷⁴ Totuși, per ansamblu, problema egalității de șanse între femei și bărbați în contextul accesului la justiție a fost foarte puțin examinată în temeiul articolului 14. Cu toate acestea, un anumit grad de protecție cu privire la accesul la justiție al victimelor femei se poate găsi în principiile bazate pe jurisprudența specifică a Curții în ceea ce privește violența împotriva femeilor, care abordează aspecte procedurale/pozitive ale articolelor 2, 3, 4 și 8 din Convenție.

2. Autoritățile naționale au obligația de a lua măsuri operaționale preventive pentru a reacționa cu promptitudine la cazurile de violență împotriva femeilor, atunci când au luat cunoștință sau ar fi trebuit să ia cunoștință la momentul respectiv de existența unui risc real și imediat.⁷⁵ Măsurile trebuie să fie adecvate pentru a împiedica și a preveni în mod eficient materializarea actelor de violență. Obligația autorităților de a acționa poate fi declanșată chiar dacă amenințările făcute de presupusul infractor nu s-au materializat în acte concrete de violență fizică.⁷⁶ Dacă este necesar, autoritățile trebuie să ia măsuri din oficiu chiar împotriva dorinței explicite a victimei.⁷⁷ Gradul sporit de vulnerabilitate a victimei impune un nivel mai mare de vigilență din partea autorităților în ceea ce privește luarea de măsuri.⁷⁸ În funcție de circumstanțe, măsurile adecvate de protecție pot presupune măsuri intermediare luate până la momentul în care este posibilă asigurarea unor mijloace permanente de protecție.⁷⁹ Regulile procedurale excesiv de rigide pot împiedica accesul la protecție împotriva violenței. Se impun, în schimb, moduri mai flexibile de a reacționa la o situație violentă.⁸⁰

⁷⁴ Cauza *Opuz*, citată mai sus, § 198.

⁷⁵ Cauza *Kontrova*, citată mai sus, § 50; cauza *Hajduova*, citată mai sus, § 50.

⁷⁶ Cauza *Hajduova*, citată mai sus, § 49.

⁷⁷ *Ibid.* § 48.

⁷⁸ *Ibid.* citată mai sus, § 50.

⁷⁹ Cauza *Bevacqua și S.*, citată mai sus, § 73.

⁸⁰ *Ibid.* § 76.

3. Pentru asigurarea unui acces practic la căile de atac judiciare față de acuzațiile de violență împotriva femeilor, o atenție deosebită trebuie acordată măsurilor precum acordarea de asistență juridică victimelor violenței împotriva femeilor pentru ca acestea să își poată apăra drepturile în instanță.⁸¹ Dacă acest lucru include obligația statelor contractante de a pune la dispoziția victimelor violenței domestice măsuri de asistență socială, ca de exemplu adăpost și locuințe, nu a fost încă stabilit de Curte.

4. În ceea ce privește natura căii de atac, măsuri eficiente de descurajare, care sunt indispensabile în domeniul violenței împotriva femeilor în care sunt în joc valori fundamentale și aspectele esențiale ale vieții private, pot fi puse în practică numai prin dreptul penal.⁸²

5. Victimele violenței împotriva femeilor trebuie să beneficieze de acces la justiție fără discriminare pe niciun criteriu.⁸³ Acuzațiile de rele tratamente trebuie examinate în cadrul unor anchete amănunțite și eficiente, indiferent dacă respectivele rele tratamente au fost cauzate de către funcționari publici sau de către terțe părți, cum este cazul violenței domestice.⁸⁴ Acestea trebuie să manifeste respectul cuvenit pentru integritatea personală a victimelor femei care percep deseori procedura penală, în special în cazul infracțiunilor sexuale, ca un adevărat supliciu, în special atunci când sunt confruntate fără voia lor cu pârâul.⁸⁵ Anchetele presupun adoptarea de către organele de anchetă a unei atitudini deschise și fără prejudecăți în vederea examinării de către acestea a tuturor indiciilor posibile în cauză⁸⁶, trebuind finalizate în timp util.⁸⁷

6. Jurisprudența Curții privind violența împotriva femeilor a jucat un rol important în negocierile legate de Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (denumită în continuare: Convenția de la Istanbul) care a intrat în vigoare la 1 august 2014. Multe dintre problemele ridicate de Curte cu privire la acest volum de cauze sunt acum codificate ca obligații ale părților la Convenția de la Istanbul.⁸⁸

⁸¹ Cauza Airey, citată mai sus, § 27.

⁸² Cauza X și Y c. Olandei, citată mai sus, § 27.

⁸³ Cauza Opuz, citată mai sus, § 191; cauza B.S. c. Spaniei, citată mai sus, § 58; cauza Durmaz, citată mai sus, § 55.

⁸⁴ Cauza Aydın, citată mai sus, § 107; cauza M.C. c. Bulgariei, citată mai sus.

⁸⁵ Cauza Y. c. Sloveniei, citată mai sus, § 103.

⁸⁶ Cauza Durmaz, citată mai sus, § 55.

⁸⁷ Cauza P.M. c. Bulgariei, citată mai sus, § 66; cauza Y. c. Sloveniei, citată mai sus, § 99.

⁸⁸ A se consulta, de ex. Preambulul la Convenția de la Istanbul, unde se stipulează următoarele: „Luând în calcul volumul în creștere al jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, care stabilește standarde importante în domeniul violenței împotriva femeilor”.

Bibliografie selectivă

<i>K. Anderson</i>	Violence against women: State responsibilities in international human rights law to address harmful 'masculinities' (Violența împotriva femeilor: responsabilitățile statului în baza dreptului internațional al drepturilor omului de a aborda formele dăunătoare de „masculinitate”)
<i>H. Askola</i>	Legal responses to trafficking in women for sexual exploitation in the European Union (Soluții juridice la problema traficului de femei în vederea exploatării sexuale în Uniunea Europeană), Hart Publishing 2007
<i>A. Byrnes/E. Bath</i>	Violence against women, the obligation of due diligence, and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - Recent Developments (Violența împotriva femeilor, obligația de diligență cuvenită și Protocolul opțional la Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor - Evoluții recente), (2008) 8 HRLR 517-533
<i>H. Charlesworth/ C. Chinkin</i>	The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis (Limitele dreptului internațional: o analiză feministă), Manchester University Press 2000
<i>A. Di Stefano</i>	Gender issues and international legal standards (Aspecte legate de egalitatea între sexe și standardele juridice internaționale), Editpress 2010
<i>A. Edwards</i>	Violence against Women under International Human Rights Law (Violența împotriva femeilor în baza dreptului internațional al drepturilor omului), Cambridge University Press 2013
<i>M.A. Freeman/ C. Chinkin/ B. Rudolf (red.)</i>	The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary (Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor: comentariu), Oxford University Press 2013
<i>A. Hellum/ H. Sinding Aasen (red.)</i>	Women's Human Rights: CEDAW in International, Regional and National Law (Drepturile femeii: CEDAW în dreptul național, regional și internațional), Cambridge University Press 2013
<i>K. Knop</i>	Gender and human rights (Perspectiva de gen și drepturile omului), Oxford University Press 2004
<i>R. J.A. McQuigg</i>	International Human Rights Law and Domestic Violence (Dreptul internațional al drepturilor omului și violența domestică), Routledge 2013
<i>R. J.A. McQuigg</i>	What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence (Care este potențialul Convenției Consiliului Europei privind violența împotriva femeilor în ceea ce privește violența domestică) (2012) 16 IJHR 947- 962
<i>B. Meyersfeld</i>	Domestic violence and international law (Violența domestică și dreptul internațional), Hart Publishing 2012
<i>I. Radacic</i>	Gender Equality Jurisprudence of the European Court of Human Rights (Jurisprudența în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați a Curții Europene a Drepturilor Omului, (2008) 19 EJIL 841-857
<i>N. Reilly</i>	Women's Human Rights (Apărătorii drepturilor femeilor ca drepturi ale omului), Polity Press 2009

I. Westendorp/ R. Wolleswinkel (red.)	Violence in the domestic sphere (Violența în sfera domestică), Intersentia 2005
---------------------------------------	---

” Inegalitățile persistente între femei și bărbați, prejudecata de gen și stereotipurile conduc la accesul inegal la justiție al femeilor și bărbaților.

Strategia Consiliului Europei privind egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2014-2017

Prens 122615

www.coe.int

Consiliul Europei este cea mai mare organizație în materie de drepturi ale omului de pe continent. Aceasta cuprinde 47 de state membre, dintre care 28 sunt state membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au aderat la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput pentru a proteja drepturile omului, democrația și statul de drept. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează implementarea Convenției în statele membre.